

Тема 8. Психолінгвістика та оволодіння нерідною мовою

План

1. Проблеми двомовності й культура: «вимушена» двомовність і «напівкультура».
2. Двомовність: за і проти.
3. Рання двомовність.
4. Розвиток «двомовної» дитини.
5. Раннє навчання нерідної мови як система ознайомлення зі знаковими операціями.
6. Розуміння іншомовного тексту.

Явище білінгвізму можна розглядати з двох точок зору. З одного боку, білінгвізм або двомовність – це умовно вільне використання індивідом двох мов; з іншого боку, білінгвізм – це така мовна ситуація, за якої у мовній спільноті панують дві мови.

Типи двомовності. Вчені розрізняють багато типів двомовності, однак варто зазначити деякі з них: збалансована; змішана; координативна; субординативна.

До особливостей індивідуального білінгвізму уналежнюємо: дитячий білінгвізм, білінгвальну сім'ю, кодові переключення білінгвів, мовнусамоідентифікацію білінгвів.

Питання про наслідки двомовності та двокультурності дискутується вже продовж щонайменше п'ятдесятьох років. Одні твердять, що двомовність гальмує навчальний прогрес, інші обстоюють думку, що вона сприяє такому прогресові.

Уважні дослідження цього питання й наукові розвідки шістдесятих і сімдесятих років із багатьох частин світу показали, що двомовність може позитивно впливати на пізнавальні здібності й мовний розвиток дитини. Так, наприклад, у 1962 р. два канадські психологи Піл і Лямберт порівняли

французько-англійських двомовних дітей з одномовними французькими дітьми. Дослідники стверджували, що в перевірках, призначених для вимірювання інтелектуальних здібностей, двомовні діти досягнули вищий рівень розвитку, особливо в тих, які вимагають перетворення співвідношень та понять, як наприклад, при маніпуляції з фігурами й приведенні до ладу малюнків.

Піл і Лямберт припускають, що двомовні діти, маючи два мовні знаки для кожного предмету, виробляють концепцію явищ і подій у термінах їх головних властивостей, без залежності від лінгвістичних знаків. Таким способом вони розвивають більше здібностей абстрактному мисленні. Двомовність наче звільняє дитину від деспотизму слова. Ця гіпотеза знайшла підтвердження в дослідженні, яке провела в 1972 р. у Південній Африці психолог Танко-Воррап. Вона досліджувала одномовних та двомовних дітей, які говорили англійською та африкансько-голландською мовами. Результати її експерименту показали, що двомовні діти мають тенденцію ізолювати звук від значення слова на 2-3 роки раніше від одномовних дітей.

Аналогічні відкриття інших дослідників спричинили появу нового зацікавлення проблемою відношення між двомовністю і розумовим розвитком дитини.

Рання двомовність. Одним із перших (1915 р.) думку про шкоду ранньої двомовності висловив представник школи асоціативної психології І. Епштейн. На його думку, мислення – це асоціації між поняттями й словами. Якщо одному й тому ж поняттю С в одній мові відповідає слово А, то в іншій мові – слово В, відтак асоціація, що встановлена «слово-поняття» АС заважає встановитися іншій асоціації – ВС. Якщо все ж таки утворюються дві асоціації АВ та АС, то вони конфліктують одна з одною.

Роздуми такого роду відповідали тодішнім досить примітивним уявленням про відношення між мовою й мисленням. Сучасник І. Епштейна дослідник дитячого мовлення У. Стерн практично за тими ж причинами притримувався протилежної точки зору. Він писав, що відмінності між мовами

– це могутній стимул для порівняння й розмежування, для розуміння змісту понять в установлених межах, для пояснення найтонших нюансів значення.

Думка про позитивний вплив ранньої двомовності на здібності до вивчення мов ґрунтується на природному передбаченні про те, що двомовному індивіду легше вивчити третю мову тому, що він має більший досвід у вивченні мов загалом. Якщо відволіктися від соціально-психологічних факторів, то сама по собі подібна думка досить переконлива. Загалом більш суттєвим є не та обставина, що дитина буде вимушена оволодіти двома мовами із раннього віку, а те, в яких умовах ця двомовність виникла та реалізувалася.

Розвиток двомовної дитини. Найбільш цікаві дослідження в галузі вивчення ранньої дитячої двомовності зроблено грузинським психологом Наталлою Імедадзе. Найбільш сприятливими для розвитку ранньої двомовності є ситуації, коли наявними є принцип «одне обличчя – одна мова». Дотримання цього принципу – це строга обумовленість вибору мови спілкування старшим учасником комунікації.

Важливість досліджень Імедадзе в тому, що їй вдалося прослідкувати деякі фази, стадії в становленні реальної двомовної системи, що зберігається під час дотримання принципу «одне обличчя – одна мова». Це такі стадії:

Стадія змішування двох мов.

Стадія повної лексичної і граматичної диференціації двох мов.